

GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ (1996-2016)

THE EFFECTS OF THE CUSTOMS UNION ON TURKISH ECONOMY (1996-2016)

Öğr. Gör. Ümit Engin TEKİN

İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye

ÖZ

Dünyada oluşan küreselleşme süreci, ülkeleri hem bu hızlı gelişimin olumlu etkilerinden faydalandırmak hem de oluşabilecek olumsuz etkilerinden korunmanın yollarını aramaya itmiştir. Ülkeler bir taraftan ticaretin serbestleştirilmesi yolu ile refah seviyelerini arttırırken karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı ülkeleri ise dış ticaretinin dışına itmeye çaba göstermişlerdir. Bu bağlamda Avrupa Birliği bu oluşumu en iyi örgütleyen ve günümüze kadar başarı ile taşıyan bütünleşme modeli olmuştur. Bu bütünleşmenin temelini ise Gümrük Birliği oluşturmaktadır. GB bir taraftan birlik içi ticareti serbestleştirirken ortak gümrük politikaları yolu ile birlik dışı ülkeleri ticaret saptırıcı etki altında bırakmayı amaçlamaktadır. Türkiye ile Avrupa Birliği 1963 tarihinde imzalanan Ankara anlaşması ile bir ortaklık ilişkisi kurmuş ve bu ilişkinin çerçevesini hazırlık, geçiş ve son dönem ile şekillendirmiştir. Son dönem ile 1996 tarihinde taraflar arasında Gümrük Birliği Anlaşması yürürlüğe girmiştir. Bu dönemden günümüze kadar Türkiye ekonomisi, statik ve dinamik olarak değişime uğramıştır. Bu makale 1996 ile 2016 yılları arasında Gümrük Birliği'nin Türk dış ticaretine etkileri ile rekabet, yatırım, maliyet ve teknoloji açısından görülen değişimi inceleme altına almıştır.

Anahtar Kelimeler: Gümrük Birliği, Avrupa Birliği, Uluslararası Ticaret, Türkiye.

ABSTRACT

The globalization process in the world has driven countries to seek ways to both benefit from the positive effects of this rapid development and from the negative effects that may arise. Countries have increased welfare levels by liberalizing trade from one side, while countries that did not have comparative advantage have tried to push them out of foreign trade. In this context, the European Union has become the model of integration that best organizes this formation and carries with it the day-to-day success. The basis of this integration is the Customs Union. GB aims to free trade within the union from one side, but to exert unfair trade-distorting influence through common customs policies. The European Union and Turkey signed on in 1963 formed a partnership relations with Ankara agreement and the framework for the preparation of this has shaped the transition and final period. The Customs Union Agreement entered into force between the parties in the last period and in 1996. From this period until today, Turkey's economy has undergone changes as static and dynamic. This article examines the effects of the Customs Union on Turkish foreign trade between 1996 and 2016 with respect to competition, investment, cost and technology.

Keywords: Customs Union, European Union, International Trade, Turkey.

1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında birçok farklı biçimde tanımlanan küreselleşme olgusunun ekonomik alanda tüm birey, kurum ve kuruluşlar üzerindeki etkileri tüm boyutlarda yadsınamaz bir gerçekliktir. Yeni ekonomi olarak tanımlanan döneme geçiş süreci kapsamında; hızlı teknolojik ilerlemeler ve değişimlerden kaynaklanan ekonomik, hukuki, siyasal, askeri ve sosyo-kültürel alanlarda köklü değişimlerin etkileri her geçen gün gözlenmektedir (Şen, 2017: 150).

Rekabetten kaynaklanan üretim kayıplarının serbest piyasa ekonomisini engellemesi ve ülkelerin birbirlerini kontrol edebilecekleri bir üçüncü örgütün olmaması İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa ülkelerinin öncelikli konularından biri haline gelmiştir. Bu sorunları ortadan kaldırmak ve yeni anlaşmazlıkları önlemek amacıyla J. Monet ve M. Schuman tarafından öne sürülen Avrupa içinde bir ekonomik entegrasyon düşüncesi kısa zamanda uygulamaya konulmuş ve 1948 yılında "Avrupa Ekonomik Örgütü" kurulmuştur. Bu düşünceden hareketle ekonomik alanda rekabetin olumsuz etkiler doğurabileceği kömür ve çelik alanında birleşme hedeflenmiştir. Bu amaçla 1951 yılında Paris'te bir araya gelen Avrupa ülkelerinden Fransa, Almanya, İtalya,

Belçika, Hollanda ve Lüksemburg imzaladıkları Paris Anlaşması'yla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurmuşlardır. AKÇT ile oluşturulmuş olan entegrasyonun daha gelişmiş ve kapsamlı hâle gelmesi amacıyla AKÇT'yi kuran ülkeler kömür ve çelik alanındaki serbestleşmenin genişletilmesi amacıyla 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da bir araya gelerek Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kurmuşlardır. Bu anlaşmayla AKÇT, AET, AURATOM tek çatı altında birleşerek AET adını almıştır (Türkeş: 2009, 49).

Türkiye ile Avrupa arasındaki ilişkiler AET'in kurulmasıyla birlikte başlamış ve Türkiye, 1959 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Dört yıllık müzakereler sonucunda sosyal, siyasal ve ekonomik gerekçeler öne sürülerek bu başvuru kabul edilmemiştir. Bunun yerine ortaklık anlaşması imzalanması öngörülmüş ve 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma gereği Türkiye'nin ortaklığı; hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç dönemde gerçekleştirmesi istenmiştir (Günüğür: 1996, 16). Ankara Anlaşması'nın imzalanmasının ardından Avrupa Birliği 22 yıllık bir zaman diliminde Türkiye'den ithal edilen sanayi mallarında gümrükleri sıfırlamıştır. Türkiye ise bazı ürünlerde 12 yıllık, bazılarında ise 22 yıllık süreler zarfında sanayi mallarında indirim gitmiştir. Bu süreç içerisinde malların, hizmetlerin ve iş gücünün serbest dolaşımı hedeflenmiş olmasına rağmen iş gücünün serbest dolaşımı yürürlüğe girmemiştir. Ankara Anlaşması'nın imzalandığı tarihten itibaren birlik ile Türkiye arasındaki ilişkiler inişli çıkışlı bir grafik izlemiştir. 1992 yılından sonra ilişkiler hızlı bir ivme kazanmıştır. 1 Ocak 1996 tarihine gelindiğinde Türkiye, 22 yıllık süreci doldurmuş, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzalamıştır. Gümrük Birliği'ne girilmesiyle Türkiye birlik içinde gümrük vergilerini sıfırlamış ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulamaya başlamıştır (İKV: 1971, 6). Bunun yanı sıra Türkiye, bu anlaşmayla AB gümrük kodu'na uyum, ticarete teknik engellerin kaldırılması (teknik mevzuat uyumu), yasal düzenlemeler (fikri ve sınai mülkiyet hakları, rekabet kuralları, kamu alımları), kurumsal işbirliği alanlarında bütünleşme yoluna gideceğini taahhüt etmiştir (Çulha: 2008, 43).

1996 yılından günümüze kadar uzanan bu süreçte Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisine etkilerini inceleyen bu çalışma Gümrük Birliği'nin temel dış ticaret verileri, ülke grupları ve AB ülkeleri ile olan dış ticarete etkisi ile Gümrük Birliği'nin Türkiye'deki rekabete, teknolojik gelişime ve yabancı sermayeye etkileri incelenmiştir. Bunun yanı sıra Gümrük Birliği sonrası tam üyelik için yapılması gerekenler değerlendirmeye alınmıştır.

2. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRK DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ

Dış ticaret faaliyetleri ile ilgili süreçleri etkileyen birçok değişken bulunmakla birlikte, genel anlamda konjonktürel faktörler ve yapısal faktörler olarak tanımlanan iki değişken kullanılarak inceleme yapılabilmektedir. Bu kapsamda, bölgesel ticaret çok önemli bir konjonktürel faktör olarak yer tutmaktadır (Germir vd, 2016: 128-147).

Türkiye-Gümrük Birliği ile yapılan anlaşma incelenirken entegrasyonun diğer serbest ticaret anlaşmaları gibi görmememiz gerekmektedir. Gümrük Birliği'ni bir amaç değil hem AB'ye tam üye olmak için bir araç hem de Avrupa ile ekonomik bir uyumlaşma süreci olarak görmemiz gerekmektedir (Manisalı: 2000, 130). Türk sanayicisinin birlik ile entegrasyonunu gerçekleştirmeden Avrupa sanayisiyle rekabet edecek bir ortamla karşı karşıya kalması iç piyasada pazar kaybına yol açacağı ve dış ticareti kısıtlayacak şekilde üstlenilen tek taraflı yükümlülükler ile üçüncü ülkelerle yapılacak ticaret ilişkilerinin engellenmesiyle zor bir konumda kalacağı vurgulanmaktadır (Morgit: 1995, 105). Diğer taraftan Gümrük Birliği'nin 22 yıllık bir sürece yayılarak kabul edildiği dikkate alınarak birlik içindeki rekabetin yıkıcı etkileri ve birlik dışındaki ticaretin engellenmesi ile dış piyasada olumsuzlukların yaşanmaması amacıyla Gümrük Birliği Anlaşması, sanayi mallarında 22 yıllık bir sürece yayılmıştır. 22 yıllık süreçte ortaya çıkan hem ulusal hem de uluslararası sorunlar, Türk ekonomi yapısında gerekli düzenlenmelerin yapılmasında engel teşkil etmiştir. Gümrük Birliği bu yaklaşımla incelendiğinde Türkiye ile AB arasındaki dış ticaret ilişkilerinin daha sağlıklı analiz edilmesi mümkün olacaktır (Çiftçi: 2003, 49).

Birliğin kurulması sonrasında uygulanan OGT sonrası ticaretin birlik dışından birlik içine kayması birlik üyelerini olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Birliğin kurulması sonucu vergilerin kaldırılması birlik içindeki malları birlik dışından ucuza getiriyorsa birliğe katılan her üye bu oluşumdan olumlu etkilenecektir. Bu oluşumun olumlu etkiler yaratması ortak bir politika uygulamanın yanı sıra kurulan birliğin dünya pazarındaki büyüklüğüne ve bunun etkisi sonucu pazarlık gücünün yüksek olmasına da bağlıdır (Manisalı: 1996, 50).

Türkiye'nin Gümrük Birliği gibi dünya pazarında büyük ve pazarlık gücü yüksek bir pazara dâhil olmasının olumlu bir ticaret etkisi yaratacağı yadsınmaz. Gümrük Birliği'nin dünya piyasasında söz sahibi olmasının getirdiği olumlu etkilerin yanı sıra, Türkiye'nin de birlik ile uyumlu ve benzer bir ekonomik yapı içinde olması

gerekmektedir. Bu benzer yapı Türkiye'nin hem pazarlık gücünü yükseltecek hem de rekabet edebilecek bir ortamda ticaret yapmasına olanak sağlayacaktır (Karluk: 1997, 226).

Türkiye AB üyesi ülkeler ile yapacağı ihracat ve ithalat esnasında alınacak gümrük vergisi ve eş etkili mali yükümlülükleri kaldırırken üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük politikası gereği AB'nin üçüncü ülkelerle yaptığı veya yapacağı serbest ticaret anlaşmalarını kabul etmiştir. Bu çerçevede bugüne kadar, Türkiye'nin yapmış olduğu 21 STA (EFTA, İsrail, Makedonya, Bosna ve Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye1, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Şili, Ürdün, Morityus, Güney Kore, Malezya, Moldova, Faroe Adaları ve Singapur) hâlihazırda yürürlüktedir (Erbay:2010, 10). Bunun yanı sıra ülkemizin AB dışında yapmış olduğu tercihli ticaret anlaşmaları da bulunmaktadır. Her iki taraf da ülke ekonomileri için faydalı olacak anlaşmalara istediği gibi gidebilmektedir. Lakin Türkiye AB'nin anlaşma yaptığı ülke veya ülke gruplarıyla tek taraflı müzakereler kuramamaktadır. AB'nin anlaşma şartlarını müzakere etme yetkisi olmadan kabul etmek zorunda kalmaktadır ki bu durum ülkemiz açısından ticaret yaratıcı etkinin güç kaybetmesine neden olmaktadır. AB ülkelerinin karşılaştırmalı üstünlüğü Türkiye'den farklı olmaktadır. Bu durumda herhangi bir ülke ile STA için müzakereye başladığında kendi üstünlüklerini dikkate alarak anlaşma yoluna gitmektedir. Türkiye, bu anlaşmaları koşulsuz kabul ederek karşılaştırmalı üstünlükte güçlü olduğu alanları bu tür anlaşmalar nedeniyle kaybetmektedir.

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TEMEL DIŞ TİCARET VERİLERİNE ETKİSİ

Türkiye'nin 1996 yılı itibariyle Gümrük Birliği'ne girmesi sonucunda Birlik ülkelerine karşı sanayi mallarında gümrük vergi ve kotaların kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı OGT uygulanması sonucunda özellikle AB'den yapılan ara malı ve yatırım malı ithalatının artması ile birlikte genel olarak ithal edilen bu malları ihracatta kullanması sonucunda dış ticareti iki yönlü arttıracığı, birliğin ticaret yaratıcı etkisiyle ithal mallarının ucuzlayacağı ve ihracatı arttırıcı etki yaratacağı düşünülmekteydi (Atmaca: 1995; 100). Aynı zamanda Türkiye'nin 1996 yılı itibariyle birlik ülkelerinin üçüncü ülkelere uygulayacağı OGT'ye uyması ile beraber birlik dışındaki ucuz ara malı, yarı mamul ve ham maddenin Gümrük Birliği Anlaşması öncesi halinden daha pahalıya gelecek olmasının ticaret saptırıcı etkinin ortaya çıkmasına yol açacağı vurgulanmıştır.

Aşağıdaki Tablo 1 incelendiği zaman Türkiye ile birlik arasında Gümrük Birliği öncesinde önemli bir ticaret ortaklığı olduğu ve bu ilişkinin Gümrük Birliği sonrasında da devam ettiği görülmektedir. Türkiye'nin AB ile 1972 yılı itibariyle imzalamış olduğu Katma Protokol Anlaşması gereği AB'ye satacağı Türk menşeli mallarda herhangi bir gümrük tarifesi ve eş etkili mali yükümlülüğe tabi uygulanmayacaktı. Bu durumda 1972 sonrası AB'ye ihracatımızın hızlı bir artış göstermesi gerekirdi fakat Tablo 1 incelendiğinde 1972 sonrası Türkiye'nin toplam ihracatında AB'nin payının % 50 dolaylarında olduğu; 1996 ayında Gümrük Birliği Anlaşması'na kadar da aynı seviyelerde kaldığı görülmektedir. 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması sonrası ise Türkiye, AB'de serbest dolaşım hakkı kazanan sanayi mallarından gümrük tarifesi ve eş etkili mali yükümlülüklerini kaldırmıştır. Bu durumda Türkiye; AB üyesi ülkelerle rekabet edecek piyasa koşullarına sahip olmaması, sanayi yapısının üretken olmaması durumunda AB'den mal ithal eden bir ülke konumuna geçmesi gerekirken Tablo 1'e baktığımızda toplam ithalat içinde AB'den yapılan ithalatın 1996 yılında ani bir yükselişle % 47'den % 55'e çıktığı fakat 2005 yılına gelindiğinde % 45 seviyesine gerilediği görülmektedir. İhracat ise 2005 yılına gelindiğinde % 50 seviyelerinden % 56 seviyelerine çıkmıştır. Buradan çıkarılacak sonuç 1972-1996 yılları arasında tek taraflı Türkiye lehine gerçekleştirilen tavizler ile Türkiye sanayi yapısını, rekabet gücünü, piyasa koşullarını AB standartlarına yaklaştırmıştır. Nitekim gerekli standartlara ulaşmasaydı Gümrük Birliği Anlaşması sonrası AB üyesi ülkelerin ithalatçısı konumuna gelerek ihracatını arttıramazdı. Türkiye; rekabet, piyasa, sanayi vb. alanlarda AB standartlarını yakalayarak Gümrük Birliği Anlaşması'ndan olumsuz etkilenmemiş, hatta Gümrük Birliği Anlaşması ihracat açısından ticaret yaratıcı etki sağlamıştır.

30 yıl geriye doğru yaptığımız inceleme sonucunda Türkiye'nin AB'ye yapmış olduğu ihracat oranında fazla bir değişiklik olmazken AB'den yapmış olduğu ithalat yüzde 15 oranında azalmıştır. Bu değişimin kırılma noktası 2008'de başlayan ve 2009 yılında AB'ye sığrayan finans krizinin AB ülkelerinde daralmaya yol açması ve Türkiye'de doğrudan yatırımı olan ihracatçıların ithalat ihtiyaçlarını daha ucuz olan Uzak Doğu ülkelerine kaydırmalarıdır. (Şentürk :2014 ,140)

Tablo 1: AB'nin Türkiye Dış Ticaretindeki Payı (1996-2016)

YILLAR	Genel			AB			AB Payı		
	Milyon \$			Milyon \$			%		
	İhracat	İthalat	Hacim	İhracat	İthalat	Hacim	İhracat	İthalat	Hacim
1.974	1.532	3.778	5.310	761	1.748	2.509	0,50	0,46	0,47
1.980	2.910	7.909	10.819	1.300	2.360	3.660	0,45	0,30	0,34
1.985	7.958	11.343	19.301	3.204	3.895	7.099	0,40	0,34	0,37

1.994	18.105	23.270	41.375	8.269	10.279	18.548	0,46	0,44	0,45
1.995	21.636	35.707	57.343	11.078	16.760	27.938	0,51	0,47	0,49
1.996	23.224	43.262	66.850	11.548	23.138	34.686	0,50	0,53	0,52
1.999	26.588	40.692	67.280	14.333	21.419	35.573	0,54	0,53	0,53
2.001	31.334	41.399	72.733	17.546	19.823	37.369	0,56	0,48	0,51
2.005	73.476	116.774	190.250	41.365	52.696	94.061	0,56	0,45	0,49
2.008	132.003	201.961	333.964	63.379	74.513	138.180	0,48	0,37	0,41
2.009	102.143	140.928	243.071	47.228	56.616	103.844	0,46	0,40	0,43
2.010	113.883	185.544	299.427	52.934	72.391	125.325	0,46	0,39	0,42
2.011	134.906	240.842	375.748	62.589	91.439	154.028	0,46	0,38	0,41
2.012	152.462	236.545	389.007	59.398	87.657	147.055	0,39	0,37	0,38
2.013	151.803	251.661	403.464	63.039	92.457	155.496	0,42	0,37	0,39
2.014	157.610	242.177	399.787	68.514	88.783	157.297	0,43	0,37	0,39
2.015	143.839	207.234	351.073	63.998	78.681	142.679	0,44	0,38	0,41
2.016	142.529	198.618	341.147	68.343	77.501	145.844	0,48	0,39	0,43

Kaynak: TÜİK, “Yıllara Göre Dış Ticaret”, Erişim Tarihi: 04 Eylül 2017

Gümrük Birliği'nin AB ile yapılan dış ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranları incelendiğinde Tablo 2'de görüleceği gibi Ankara Anlaşması'nın imzalandığı dönemde % 44 iken Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girdiği 1996 yılından önceki dönemde % 66 oranındadır. 2008 yılında bu oranın % 85, günümüzde ise % 88 oranında seyretmesi Gümrük Birliği'nin ihracatın ithalatı karşılama oranı açısından farklılık yarattığını göstermektedir.

Gümrük Birliği Anlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1996 yılından 2016 yılına kadar ihracatın ithalatı karşılama oranındaki trendin 2001 yılından sonra AB ile yapılan ticarete Türkiye lehine artış gösterdiği görülmektedir. İthalatta görülen bu hızlı yükselişin nedenleri irdelendiğinde; ulusal ekonomide yüksek faiz düşük kur politikasıyla dünya piyasasından uluslararası yatırım imkânı kazanan ülkemiz, aynı zamanda dövizin aşırı değersizleşmesi ile ülke içinde üretilmesi gereken birçok ürünü Uzak Doğu ülkelerinden ithal etmeyi tercih etmiştir. 2001 sonrası ihracat ve ithalat yapısı incelendiğinde; AB ülkelerinden Uzak Asya'ya doğru ithalatın kaydığı görülmektedir. Uzak Doğu'dan ithal edilen ara malı, ham madde ve yarı mamuller Türkiye içerisinde işlendikten sonra AB ülkelerine ihraç edilmiştir. Bunun sonucunda ihracatın ithalatı karşılama oranı AB ile yapılan ticarete Türkiye lehine oluşurken Uzak Doğu ülkeleri ile yapılan ticarete Türkiye aleyhine gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Türkiye İhracatının İthalatı Karşılama Oranı

YILLAR	Genel		AB		Karşılama Oranı	
	Milyon \$		Milyon \$		%	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	Genel	AB
1974	1.532	3.778	761	1.748	0,41	0,44
1980	2.910	7.909	1.300	2.360	0,37	0,55
1985	7.958	11.343	3.204	3.895	0,70	0,82
1994	18.105	23.270	8.269	10.279	0,78	0,80
1995	21.636	35.707	11.078	16.760	0,61	0,66
1996	23.224	43.262	11.548	23.138	0,54	0,50
1999	26.588	40.692	14.333	21.419	0,65	0,67
2001	31.334	41.399	17.546	19.823	0,76	0,89
2005	73.476	116.774	41.365	52.696	0,63	0,78
2008	132.003	201.961	63.379	74.513	0,65	0,85
2009	102.143	140.928	47.228	56.616	0,72	0,83
2010	113.883	185.544	52.934	72.391	0,61	0,73
2011	134.906	240.842	62.589	91.439	0,56	0,68
2012	152.462	236.545	59.398	87.657	0,64	0,68
2013	151.803	251.661	63.039	92.457	0,60	0,68
2014	157.610	242.177	68.514	88.783	0,65	0,77
2015	143.839	207.234	63.998	78.681	0,69	0,81
2016	142.529	198.618	68.343	77.501	0,72	0,88

Kaynak: TÜİK, Ülke Gruplarına Göre Yıllık Veriler, Erişim Tarihi: 04 Eylül 2017

4. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN İŞLEM MALİYETLERİNE ETKİSİ

Gümrük Birliği'nin statik etkileri yanında yeni bir birliğe katılması sonucunda üye ülkelerin ekonomik yapılarında, üretim kapasitelerinde ve kaynak verimliliklerinde köklü değişiklikler sağlamaktadır. Bunlar; uzun vadede meydana gelen milli geliri, kalkınma hızını ve ekonomik refahı yakından ilgilendiren konulardır (Seyidoğlu: 1996, 208). Bu değişimlerin bir etkisi de yapılacak olan yapısal düzenlemeler sonucunda dış ticarete önemli bir yeri olan işlem maliyetlerinde olmaktadır. Gümrük Birliği'ne katılan her üye, birlik içindeki ekonomik yapıya uyum sağlamak için yeni düzenlemeler yapmaktadır. Bu düzenlemelerin sonucunda

gümrüklerde ortaya çıkan yüksek maliyetler minimize edilmekte, bürokratik işlemler azaltılarak hızlı bilgi akışı sağlanmaktadır.

Gümrük Birliği öncesi gümrüklerde görevler ve sunulan hizmetler kâğıt üzerinde yapılmaktaydı. Bunun sonucunda iletişimde uyumsuzluklar, iş süreçlerinde verimsizlik, zaman ve enerji kaybı oluşmaktaydı. Türkiye için işlem maliyeti teşkil eden bu konular aynı zamanda AB ülkelerinin de üzerinde durdukları bir konuydu. Bu amaçla toplanan birlik ülkeleri, yeni düzenlemelerle e-Avrupa Modeli'ni oluşturmuş olup Şubat 2001 tarihinde Türkiye'nin de bu modele entegre olmasını istemişlerdir. Türkiye, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirerek ilk önce e-Gümrük uygulamasını gümrük idarelerine entegre etmiştir. E-Gümrük, dış ticaret işlemlerinin daha verimli olmasına ve bürokratik işlemlerin daha şeffaf yapılmasına olanak sağlamıştır.

Bu proje kapsamında yapılan çalışmalardan en önemlisi Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri (BİLGE) adı altında oluşturulan gümrük programıdır. Önceden kâğıt üzerinde yapılan işlemler program sayesinde beyan sahibinden merkezdeki gümrük personeline kadar her kullanıcının işlem yaptığı ve erişebildiği bir ortama kavuşmuştur. Bunun yanı sıra oluşturulan EDI sistemiyle mükellef kendi ortamında Gümrük İdaresi'ne gitmeden fatura, satın alma ve nakliye emirleri ile fiyat listeleri gibi standart belgelere kolaylıkla ulaşabilmiştir (Çetintaş: 2003, 210).

Dünya Bankası tarafından düzenli olarak her yıl hazırlanan İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nde ülke ekonomileri, iş yapma için uygun ortama sahip olma ölçütlerine göre sıralanmaktadır. Çalışma içerisinde dış ticarete gümrük işlemlerinin süresi ile maliyetleri dikkate alınmaktadır. Bu kıstaslar dikkate alındığında ülkemiz İş Yapma Kolaylığı Endeksi'ne göre, ithalatta toplam maliyet 797 \$ ve gümrükleme süresi 52 saat; ihracatta ise 463 \$ ve gümrükleme süresi 21 saat ile 190 ülke arasında 70'inci sırada bulunmaktadır (Bahadır: 2017). Bu alanda Gümrük Kanunu'nun AB Gümrük Kodu ile uyum sağlanarak geniş bir ürün grubunu kapsayan laboratuvar analizlerinin zorunlu tutulması ve bunun sonucunda gümrük işlemlerinde yaşanan gecikmeler, risk temelli kontroller, ticaretin kolaylaştırılması hedefleriyle örtüşürmelidir. Bunun yanı sıra ortak transit sistemi kapsamında tarife BT sistemlerinin yapılacak düzenlemelerle hayata geçirilmesi, bilgi teknolojileri faaliyetleri ile iş dünyası girişimlerini bir araya getirmeye yönelik bir stratejinin geliştirilmesi gerekmektedir (AB Genişleme Politikasına İlişkin 2016 Bildirimi: 2016, s 101).

5. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN REKABET ÜZERİNE ETKİSİ

Gümrük Birliği ile üye ülkeler arasında oluşturulan ortak tarife ve kotalar sayesinde yerli üreticiler dış rekabete açılmış olurlar ve bu sayede ülke içindeki eksik rekabetçi oluşumlar ortadan kalkarak piyasaların etkin bir şekilde çalışmalarının önü açılmış olur. Düşük verimle çalışıp kalitesiz mallar üreten işletmeler zamanla açılan yeni pazarların rekabet etkisiyle zamanla ya piyasadan silinirler ya da rekabet edecek konuma gelirler. Bu sayede her üye serbest piyasa koşullarına uyarak karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu alanlara yönelir (Arslan: 1997,13). Buna karşın uzun vadede Gümrük Birliği'nin Türk ticaret ve rekabet politikalarının AB ile uyumunu öngörmesi ve AB rekabet politikalarının çok büyük bölümünün Türkiye'yi de kapsaması nedeniyle, Türk ekonomisinde kapsamlı kurumsal değişiklikler meydana getirecektir. Özellikle rekabet kuralları ile fikri mülkiyet haklarının korunması alanlarındaki Türk mevzuatının iyileştirilmesi sonucunda, Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi için daha uygun mevzuat çerçevesi olacaktır (İKV: Belirtilmemiş, 38). Bu bağlamda rekabet avantajı elde etmek için Türk mevzuatının iyileştirilmesi ile birlikte hızla değişen ve gelişen dünya şartlarına uyum sağlayabilmeleri için, yönetim ile ilgili tüm karar ve uygulama süreçlerini, rekabet avantajı elde edecek, bireysel ve kurumsal performansı artıracak biçimde, yeni uygulamalar ve yöntemler geliştirerek güncellenmesi gerektiği düşünülmektedir. (Şen vd. 2017: 587).

6. DIŞ TİCARET VERGİLERİNE ETKİSİ

Gümrük Birliği Anlaşması'yla Türkiye ile AB ülkeleri arasında karşılıklı olarak gümrük tarifesi ve eş etkili mali yükümlülüklerin kaldırılması sonucunda Türkiye'nin ithalattan aldığı vergi gelirinden mahrum kalacağı öngörülmekteydi. Dünya ekonomisinin ve ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesi; ticaretten alınan vergilerin azalmasına yol açar lakin bir taraftan vergileri azaltırken diğer taraftan ticaret hadlerini arttıracığından, sonunda dış ticaretten alınacak olan vergiler de artacaktır. Türkiye'nin Gümrük Birliği Anlaşması ile dahil olduğu entegrasyon süreci incelendiğinde dış ticaretten alınan vergilerin GSYH içindeki payı 1994'te % 2.31, 1995'te % 2.48, 1996'da 2.58, 1997'de 2.61, 1999'da % 2.5, en yüksek oranın 2011'de % 4.2 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Kolçak, 2013: 196). Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin dış ticaret vergi gelirlerini azaltıcı etkisinin ortaya çıktığını söylemek oldukça zordur. Aksine Gümrük Birliği sonrası ulusal üretimin artmasına bağlı olarak vergi gelirlerinin arttığını söylemek mümkündür.

7. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TEKNOLOJİK GELİŞME ÜZERİNE ETKİSİ

Gümrük Birliği içinde gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek konuma ulaşmak ve birlik içinde pazar payları oluşturmak için firmalar teknolojiyi geliştirmeye, gelişmiş teknolojiye sahip diğer firmalarla ortak üretim politikaları uygulamaya ve Ar-Ge faaliyetlerine daha çok önem vermeleri gerekmektedir. Bu sayede bilgi akışı ve teknolojik gelişme hızlanacak; bu gelişmeler ve uygulamalar sonucunda da ülkenin rekabet gücü birlik ile rekabet edebilecek konuma gelecek ve daha ucuz kaynakla daha kaliteli üretim yapılabilecektir. Gümrük Birliği ile pazar payları genişleyen, bunun sonucunda pazarda rakibi artan firmalar pazarda söz sahibi olabilmek veya pazarda tutunmak için üretim kalitelerini ve Ar-Ge çalışmalarını arttıracak, ölçek ekonomisine geçerek maliyetlerini düşürecek; bu sayede yeni teknolojileri hayata geçirme ihtiyacı duyacaklardır (Arslan: 1997, 12).

Tablo 3: Sektöre Göre Yapılan Ar-Ge Harcamaları (YTL)

Yıl	Ticari		Kamu		Yükseköğretim		Toplam	
	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	%	Bin TL	Değişim %
1995	6.966	0,24	2.171	0,07	20.370	0,69	29.509	
1996	17.315	0,26	7.929	0,12	41.464	0,62	66.709	0,56
1997	45.755	0,32	14.940	0,11	81.086	0,57	141.781	0,53
1998	82.199	0,32	19.033	0,07	159.189	0,61	260.422	0,46
1999	186.115	0,38	32.637	0,07	270.410	0,55	489.162	0,47
2000	266.997	0,33	49.425	0,06	482.015	0,60	798.437	0,39
2001	435.856	0,34	95.100	0,07	760.934	0,59	1.291.891	0,38
2002	528.963	0,29	129.288	0,07	1.185.036	0,64	1.843.288	0,30
2003	510.351	0,23	229.326	0,10	1.457.411	0,66	2.197.090	0,16
2004	700.595	0,24	230.494	0,08	1.966.426	0,68	2.897.516	0,24
2005	1.297.591	0,34	443.161	0,12	2.094.688	0,55	3.835.441	0,24
2006	1.629.087	0,37	513.803	0,12	2.256.989	0,51	4.399.880	0,13
2007	2.513.487	0,41	642.841	0,11	2.934.849	0,48	6.091.178	0,28
2008	3 048 503	0,44	823.650	0,12	3 020 895	0,44	6.893.048	0,12
2009	3 235 272	0,40	1.016.522	0,13	3 835 657	0,47	8.087.452	0,15
2010	3 942 908	0,43	1.060.683	0,11	4 263 998	0,46	9.267.589	0,13
2011	4 817 272	0,43	1.263.503	0,11	5 073 373	0,45	11.154.149	0,17
2012	5 891 214	0,45	1.436.923	0,11	5 734 125	0,44	13.062.263	0,15
2013	7 031 518	0,47	1.543.493	0,10	6 232 309	0,42	14.807.321	0,12
2014	8 760 019	0,50	1.705.399	0,10	7 132 697	0,41	17.598.117	0,16
2015	10 308 737	0,50	2.130.766	0,10	8 175 743	0,40	20.615.247	0,15
2016	13 359 011	0,54	2.338.372	0,09	8 943 867	0,36	24.641.251	0,16

Kaynak: TÜİK, "Sektöre Göre Yapılan Ar-Ge Harcamaları", Erişim Tarihi: 04 Eylül 2017

Türkiye’de meydana gelen teknolojik gelişmenin Gümrük Birliği sonrası oluştuğunu anlayabilmek için Ar-Ge harcamalarının sektörlere göre gelişimini incelememiz yararlı olacaktır. Tablo incelendiğinde ticari alanda yapılan Ar-Ge çalışmalarında Gümrük Birliği sonrası bir artışın olduğu buna karşın 2003 yılından sonra ortaya çıkan artışın Gümrük Birliği sonrası artıştan ayrıştığı gözlemlenmektedir. Gümrük Birliği sonrası yapılan yapısal değişiklikler Ar-Ge çalışmalarında bir artışın oluştuğunu fakat 2001 yılından sonra ortaya çıkan artışın dünya ticaret hacminde ortaya çıkan gelişmeler sonrası ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye’de yapılan Ar-Ge çalışmalarının devlet politikasından ve yerli üreticiden ziyade yapılan yabancı yatırımların etkisinde kaldığı görülmektedir.

Türkiye açısından Gümrük Birliği’nin teknolojiye etkilerini incelediğimizde uzun yıllar imalat sanayi alanında emek-yoğun teknolojileri tercih eden Türkiye; ileri teknolojilerle üretim yapan AB ülkeleri ile rekabet edebilmesi, iş gücünü emek-yoğun teknolojiden yüksek teknolojiye dönüştürebilmesi için öncelikle bu lanada çalışacak işgücünün geliştirilemsi amacıyla iş öncesi mesleki eğitim sistemlerini geliştirmeli, bu alanlara teşvikleri yoğunlaştırmalı ve yaşam boyu eğitim anlayışının yerleştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

8. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN YABANCI SERMAYE ÜZERİNE ETKİSİ

Gelişmiş ülkeler arasında ortaya çıkan şirket birleşmeleri ve satın almalar, artık daha geniş bir alana yayılarak gelişmekte olan ülkeleri de içine almaya başlamıştır. Bilginin hızla artması ve yayılması; ulaşım, iletişim ve alt yapı alanındaki hızlı gelişmeler ülkeler arasındaki ekonomik sınırları ortadan kaldırarak ekonomik entegrasyonların yolunu açmıştır. Ekonomik entegrasyonlar gümrük tarifelerinin ve kotaların kaldırılmasına, sermayenin talebin yoğun ve üretimin düşük maliyetli olduğu bölgelere kaymasına neden olmuştur (Güven: 2008, 75).

Gümrük Birliği'nin kurulması sonucu üye ülkeler arasında gümrük vergi ve kotaların sıfırlanması, birlik içi ticaretin serbestleşerek pazarın büyümesine, bir yandan birlik içi sermayenin daha verimli ve daha kârlı olan üye ülkelere, diğer yandan üçüncü ülkelere uygulanan OGT sonucu birlik dışı sermayenin birlik içine yönelmesine neden olmuştur. Öte yandan Gümrük Birliği içerisinde yer alan Türkiye, Uzak Doğu ülkeleri, Japonya ve ABD için de dinamik piyasası, coğrafi konumunun ötesinde AB piyasasına giriş imkânı veren önemli bir pazardır. Bu bağlamda Gümrük Birliği'nin Türkiye'ye giren yabancı sermaye yatırımlarını uyarması beklenmektedir. Ayrıca Gümrük Birliği içindeki Türkiye'den pay almak isteyen Japonya, ABD ve Uzak Doğu ülkeleri için de sermaye yatırımı açısından çok büyük öneme sahiptir. Son yıllarda Uzak Doğu'dan gelen yabancı sermaye artışı, bunu doğurmaktadır (Demir: 1998, 54).

Tablo 4: Dünya, AB ve Türkiye'de Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların Yıllara Göre Dağılımı (İçe Doğru)

	Milyon \$	%	Milyon \$	%	Milyon \$	%
1995	341.041		136.493		885	
1996	388.819	0,14	124.494	-0,09	722	-0,18
1997	481.490	0,24	144.957	0,16	805	0,11
1998	705.544	0,47	296.444	1,05	940	0,17
1999	1.088.508	0,54	523.198	0,76	783	-0,17
2000	1.398.183	0,28	724.803	0,39	982	0,25
2001	824.445	-0,41	395.109	-0,45	3.352	2,41
2002	594.929	-0,28	282.439	-0,29	1.082	-0,68
2003	558.864	-0,06	242.963	-0,14	1.702	0,57
2004	717.695	0,28	218.737	-0,10	2.785	0,64
2005	958.697	0,34	505.473	1,31	10.031	2,60
2006	1.411.018	0,47	599.327	0,19	19.989	0,99
2007	1.833.324	0,30	848.527	0,42	22.029	0,10
2008	1.499.133	-0,18	305.632	-0,64	19.851	-0,10
2009	1.190.006	-0,21	390.545	0,28	8.585	-0,57
2010	1.383.779	0,16	362.506	-0,07	9.086	0,06
2011	1.591.146	0,15	435.139	0,20	16.142	0,78
2012	1.592.598	0,00	491.644	0,13	13.631	-0,16
2013	1.443.230	-0,09	336.811	-0,31	12.771	-0,06
2014	1.323.863	-0,08	256.613	-0,24	12.458	-0,02
2015	1.774.001	0,34	483.839	0,89	17.259	0,39
2016	1.746.423	-0,02	566.234	0,17	11.987	-0,31

Kaynak: UNSTAD, "Doğrudan Yabancı Yatırımların Yıllara Göre Dağılımı", Erişim Tarihi: 04 Eylül 2017

Tablo 4 incelendiğinde; Gümrük Birliği sonrası Türkiye ekonomisine yapılan yatırımların 2001 yılına kadar bir yükseliş göstermediği, 2001 yılından sonra ise dünya ekonomisindeki küresel büyüme sonrası şirket birleşmelerinin etkisiyle bir önceki yıla göre 2,5 kat artış gösterdiği görülüyor. Bir diğer sıçrama ise 2005 yılında gerçekleşmiş ve bu sıçrama 2009 finans krizine kadar devam etmiştir. 2011 yılına gelindiğinde finansal krizin etkisinin azalması ile tekrar yükselişe geçmiş ve günümüze kadar sıçrama göstermeden inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir.

Tablo 5: Türkiye'ye Yapılan Uluslararası Doğrudan Yatırımlar (2002-2017)

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE UDY TUTARLARI (MİLYON ABD DOLARI)						
BÖLGE	2.016	%	2017/Eylül	%	2002-2017/Eylül	%
AVRUPA	4.867	66,1	3.971	77,9	107.957	74,5
AB ÜLKELERİ	3.788	51,4	3.861	75,7	98.985	68
Diğer AVRUPA	1.079	14,7	110	2,2	8.972	6
AMERİKA	458	6,2	201	3,9	12.612	8,7
ABD	390	5,3	163	3,2	11.361	8
Diğer AMERİKA ÜLKELERİ	68	0,9	38	0,7	1.251	1
ASYA	2.010	27,3	877	17,2	23.753	16,4
KÖRFEZ ÜLKELERİ	445	6,0	90	1,8	9.752	7
Diğer YAKIN VE ORTADOĞU	808	11,0	399	7,8	7.355	5
Diğer ASYA	757	10,3	388	7,6	6.646	5
Diğer	29	0,4	49	1,0	670	0,5

Kaynak: TCMB, Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri, Erişim Tarihi: 06 Ekim 2017

Türkiye'ye beklenen ölçüde yabancı sermaye girişinin olmaması sadece Gümrük Birliği'nin ileriye dönük kazanımlar yaratmayacağını göstermez; aksine birlik ile yapılacak mevzuatlarla ileriye dönük kazanımlar sağlanabilecektir. Tablo 5 incelendiğinde Türkiye'nin Gümrük Birliği Anlaşması sonrasında 2002-2017 yılları arasında gerçekleşen uluslararası doğrudan yatırımların % 68'ine sahip olması Gümrük Birliği öncesi ve sonrası AB'nin Türkiye'nin ticari ortağı olduğunu göstermektedir. Bu durumda yabancı yatırımların Gümrük

Birliği ile ilişkisini irdelerken ülkemizin yabancı yatırımcı çekmek için neleri yaptığına ve neleri yapmadığını bakmak gerekmektedir.

Siyasi istikrarsızlığın meydana getirdiği ani politik değişikliklerle birlikte makro ekonomik dengesizlikler, yasal mevzuattaki eksikler, bürokratik engeller, bunların yanı sıra yüksek faiz oranları, yüksek vergi oranları ve sanıldığı gibi AB firmalarının doymamış piyasaya ve ucuz iş gücüne sahip Türkiye’de iş gücünün maliyetinin yüksek olması, enerji maliyetlerinin fazla olması gibi yabancı yatırımcının maliyetlerini yükseltici etki oluşturduğu için kr oranları düşmektedir (anaki: 2005, 14). 2002 yılından günümüze kadar devam eden süreçte küresel ekonomik büyüme, artan sınır ötesi birleşme ve satın alma işlemleri; yabancı yatırımları akımlarındaki artış trendinin devam edeceği yönündeki tahminleri gclendirmektedir. Bununla birlikte; gelişmekte olan ülkelerdeki cari hesap dengesizlikleri, yüksek enerji maliyetleri ve finansal piyasalardaki muhtemel bir daralma, doğrudan yatırımların geleceği açısından belirsizlik yaratan risklerdir.

9. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

DT Yükümlülükleri: Gümrük Birliği bir entegrasyon modeli olarak DT’nn uluslararası ticarete getirdiği kurallar çerçevesinde yapılandırılmıştır. Türkiye’nin Gümrük Birliği sürecinde gerçekleştirdiği her çalışma taraf olduğu DT yeliğinden doğan yükümlülükleriyle örtüşmektedir. Küreselleşmenin hızla liberalleştiği bir ortamda Gümrük Birliği, Türkiye’nin bu süreçte yerine getirmesi gereken uluslararası standartları yakalamaya yönelik çalışmalarına ivme kazandırmıştır. Gümrük Birliği ile Türkiye uluslararası piyasalarla bütünleşme yönünde önemli bir sınavı geçmiş ve dünyanın en önemli ekonomik bloklarından biri içerisinde yer almayı başarmıştır. Gümrük Birliği’nin DT kuralları çerçevesinde, DT bünyesinde yer alan dinamik pazarlara sahip ülkelerle gerçekleştirdiği serbest ticaret anlaşmaları, doğru müzakere edildiğinde Türkiye’nin kaybettiği pazarlar olarak değerlendirilen, özellikle güney, doğu ve kuzeydoğu komşularından çok daha güvenli pazarlar sunacaktır. Orta ve uzun dönemde bu pazarlar, yüksek teknolojiye dayanan üretim ile nitelikli iş gücü yaratarak istihdam üzerinde de dengeleyici bir etki yaratacağını söylemek mümkündür. Bu standartlara yönelmek, gerek kamu alanında ilgili kuruluşlarına, gerek Türk sanayicisine; çalışmalara bir an önce başlamaları yönünde ivme kazandırmış, üretim kalitesi ve tüketicisi memnuniyetinin marjinal krın temel belirleyicisi olduğu yönünde zihniyet değişikliğine neden olmuştur (ifti: 57). Gümrük Birliği ile Türkiye’nin, dünyanın en büyük ekonomik bloğu haline gelmiş olan Avrupa Birliği karşısında rekabet etme durumunda korumasız olmaması için Türk ekonomisini rekabete hazır duruma getirmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği’yle her platformda rekabet edebilecek ve ağdaş standartlara ulaşabilmesi için gerekli makro ve mikro alanda düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Gümrük birliğinin Güncellenmesi: Gümrük Birliği Anlaşması gereği AB’nin herhangi bir ülke ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalaması durumunda STA yapılan ülke ile ortaya çıkacak yeni gümrük vergisi ve eş etkili mali yükümlülükleri karar verici olmadan kabul etmek durumunda kalmaktadır. AB yesi bir ülkenin STA kapsamındaki ülkeden ithal edeceği ve daha sonra bize satacağı her mal Gümrük Birliği kapsamında gümrük vergisi ve eş etkili mali yükümlülüklerden etkilenmeden veya anlaşma öncesinden daha uygun Őartlarda lkemizde serbest dolaşım hakkı kazanacaktır. Aynı Şekilde Türkiye üretmiş olduğu eşyayı AB ile STA anlaşması yapmış ülkeye ihraç ettiğinde ise gümrük vergisi ve eş etkili mali ykmllklere tabi tutulacaktır (Bakacak & Şentürk:2017, 36). Kısacası AB ile STA yapan ülke menşeli eşya bizim ülkemize rahatlıkla girerken Türkiye menşeli eşya o ülkeye girememektedir. Bu durum Gümrük Birliği’nin ticaret yaratıcı etkisini azaltarak ticaret saptırıcı etkisini artırmaktadır. AB ile STA anlaşması yapan lke, AB yesi ülkeye gümrük indirimini sağlarken aynı kolaylığı bize sağlamayarak birlik içi rekabetin de Türkiye aleyhine gelişmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan AB ile STA yapan ülke eşyaları düşük gümrük vergisi ile AB Gümrük Bölgesi’ne giriş yaparak otomotiv, beyaz eşya, kahverengi eşya, tekstil-konfeksiyon, demir elik, tarım gıda gibi alanlarda rakibimiz haline gelmektedir. Aynı Şekilde AB içerisinde uygun ham madde ve ara malı ithalatı yapma imkanı sağlayarak ülkemizin rakipleri arasına girebilmektedir. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması amacıyla AB ile STA yapan ülkenin Türkiye’yle de ayrı bir düzenleme ile STA yapması gerektiği görülmektedir. Buna rnek Güney Kore ile yapılan STA ile PAAMK erevesinde AB yesi olmayan, Akdeniz’e kıyısı olan ülkeler örnek olarak verilebilir. Nitekim AB ile ABD arasında yapılması planlanan Transatlantik İşbirliği Anlaşması’nın hayata geçirilmesi durumunda Türkiye’nin de ABD ile ayrı bir düzenleme yapılmasına ABD tarafı soğuk bakmakta; hatta ihracatımızda önemli kalemlerden olan demir-elik ve konfeksiyon alanlarında kota kısıtlaması, anti-damping soruşturmalarıyla ihracatımız üzerinde engeller koymaktadır. Bu durumda yapılması gereken Gümrük Birliği’nin tekrardan ele alınarak Türkiye açısından oluşan ve oluşacak olumsuzlukların giderilmesi Gümrük Birliği’nin Türkiye zerindeki ticaret saptırıcı etkilerin azaltılması gerekmektedir (O. Oralat, Dünya Gazetesi, Erişim Tarihi: 19.01.2017).

AB ile yapılan müzakereler sonucunda Gümrük Birliği'nin güncellenmesi ile ilgili ilerleme kaydedilememesi; ülkemizin bu olumsuz durumdan etkilenmemek amacıyla ilave gümrük vergisi, gözetim uygulamalarını yürürlüğe koymasını gerektirmiştir. Bu çerçevede bir eşya AB Gümrük Bölgesi'nde bulunsa dahi AB üyesi ülke menşeli olmaması durumunda Türkiye Gümrük Bölgesi'ne girmesi durumunda ilave gümrük vergisine tabi tutulacaktır. Söz gelimi Uzak Doğu menşeli bir eşyanın veya AB ile STA yapmış bir ülke menşeli eşyanın AB Gümrük Bölgesi'ne girerek yetersiz işçiliğe tabi tutulması sonrası ülkemize ihracatı durumunda söz konusu eşya AB menşeli olduğunu ispatlamak durumunda kalmaktadır. Aksi takdirde ilave gümrük vergisine tabi tutulmaktadır. Karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğumuz sektörlerde AB menşeli olmayan eşya burada gördüğü basit işçilik sonrası ve hatta hiç işleme tabi olmadan Türkiye Gümrük Bölgesi'ne gümrük vergisi ve eş etkili mali yükümlülüklerden kurtularak girmektedir. Bu ticaret sapsmasının önüne geçmek amacıyla ek mali yükümlülük uygulamasına gidilmiştir. Buna en çarpıcı örnek otomotiv sektöründe gösterilebilir. Türkiye'nin Meksika ile bir STA anlaşması bulunmamaktadır ve otomobile uygulanan gümrük vergisi %10 olarak tahsil edilmektedir. Bu ürün doğrudan Meksika'dan ithal edildiğinde %10 GV tahsil edilmesi gerekmektedir. Ancak bu ürün AB üzerinden Gümrük Birliği kapsamında Türkiye'ye ithal edildiğinde herhangi bir gümrük vergisi tahsil edilmemektedir. Oluşan bu ticaret saptırıcı etkinin ortadan kalkması amacıyla Meksika menşeli otomobilin AB üzerinden Türkiye'ye gelmesi durumunda ek mali yükümlülük uygulanmaktadır (Bahadır: 2017). Bu sayede Gümrük Birliği güncellenmesine kadar geçecek sürede oluşacak ticaret saptırıcı etkinin azaltılması hedeflenmiştir. Nitekim ticaret saptırıcı etkinin olumsuz etkilerinden korunurken diğer taraftan ticaret yaratıcı etkinin olumlu etkilerinden faydalanmamak ticaret hacminin olması gerekenden düşük seyretmesine, ülke ekonomisi içerisinde serbest piyasa koşullarının bozulmasına, ithalat vergilerinin artması sonucu ithal malların fiyatının artarak enflasyonun yükselmesine neden olmaktadır. Bu nedenle 2015 yılında Avrupa Komisyonu tarafından teknik düzenlemeler kapsamında başlatılan müzakerelerin en kısa zamanda tamamlanarak Gümrük Birliği güncellenmesi önem arz etmektedir.

Mesleki Eğitime Verilen Önemin Arttırılması: Gümrük Birliği sonrası amaçlanan serbest piyasa ortamının bir özelliği de nitelikli el emeği ve beyin gücünün üretim dokularıyla bütünleşmesinin gerekliliğidir. Bu noktada Türk eğitim sisteminin iş sektörüne dönük bir yapıya uygun olmaması en önemli sorunlar arasında gösterilebilir. AB müzakerelerinde de vurgulanan mesleki eğitim alanlarının nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılama gerekliliğinin verilmesi ve eğitim sisteminin nitelikli iş gücüne uyumlulaştırılması, serbest piyasa koşulları için gerekli nitelikli iş gücünün karşılanması önemli bir adım olacaktır. Bu nedenle üniversitelerin ihtiyaca cevap veren ve kaliteli yüksek öğrenim görmüş beyin gücü yetiştirirken mesleki eğitim veren okulların hızla arttırılması ve ara-eleman ihtiyacının kapatılması gerekmektedir.

Teşvik: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu mesleki eğitim, istihdam ve gençlere kariyer kazandırmada kullanılan Avrupa Sosyal Fonu, tarımsal yapıyı iyileştirmede ve tarımsal üretimi güvence altına almak için kullanılan Avrupa tarımsal yön verme ve garanti fonundan yapılan teşvik ödemeleri oldukça önemlidir. Türkiye AB'ye tam üye olmadığı için bu fonlardan yararlanamamaktadır. Öte yandan AB'ye aday Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki yatırım teşviklerinin yetersiz kalması ve var olan teşviklerin fiilen uygulanmasında sorunların olması, söz konusu ülkelerle yabancı yatırımı çekmek konusunda rekabet edebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Mesleki eğitime verilen önemin AB standartlarına ulaştırılması, teknoloji ve haberleşme alt yapısının geliştirilmesi ve AR-GE faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi, kısa vadede ekonomik açıdan alınması gereken önlemlerdendir. Başlıca yatırım teşvik faaliyetlerinin gözden geçirilip iyileştirilmesi ve yatırım teşvikleri için ayrılan fonların güvence altına alınması gibi önlemler ise yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik kısa vadeli önlemler olarak sayılabilir (Uyar: 2000, 8).

10. SONUÇ

Günümüz kurumlarının içinde bulunduğu rekabet koşulları, teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak organizasyonların sistemlerindeki değişimler gerek mal üreten gerekse hizmet sunan kurum ve kuruluşların bu zorlu koşullarda hayatta kalmalarını güçleştirmektedir (Doğanay ve Şen, 2016: 324). Tüm bu değişim ve dönüşüm süreci içerisinde, gelişmekte olan ya da gelişmeye çalışan ülkelerin ekonomik performanslarını artıran unsurlardan biri ihracattır. Gümrük Birliği de Türkiye'nin ihracat ve ithalatını önemli bir biçimde etkilemektedir.

Roma Antlaşması'nın 9. maddesinde Avrupa Birliği, bir Gümrük Birliği üzerine kurulmuştur. Bu maddeye göre birlik içindeki tüm mal alışverişleri üzerindeki gümrük tarife ve kotaları kaldırılarak üçüncü ülkelere karşı bir Ortak Gümrük Tarifesi uygulamasına gidilecektir. Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Gümrük Birliği ile Türkiye arasındaki ilişki, 12 Eylül 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması'na dayanmakta olup 3 döneme ayrılmıştır. Bu üç dönem hazırlık, geçiş ve son dönemdir. 1 Ocak 1973 yılında imzalanan Katma

Protokol'le hazırlık dönemi sona ermiş, 22 yıl sürecek olan geçiş dönemine girilmiştir. 22 yıl süren geçiş döneminin ardından 1 Ocak 1996 tarihinde 95/1 sayılı Ortaklık Konseyi kararının yürürlüğe girmesi ile geçiş dönemi sona ermiş ve son dönemde Gümrük Birliği imzalanmıştır.

Gümrük Birliği Teorisi'nde de belirtildiği üzere birlik üyeleri bir entegrasyona girdiklerinde başarı şartlarının en başında birlik üyeleri arasındaki ekonomik yakınlık bulunur. Gümrük Birliği sonrası ortaya çıkan ticaret yaratıcı ve saptırıcı etki sonucunda Türkiye, 30 yıllık bu süreçte hızlı bir şekilde AB ile ticaret hacmini arttırarak 140 milyar \$'a ulaşmıştır. AB ile yapılan ticaret hacminin Gümrük Birliği öncesi % 48 iken 2016 yılı sonu itibarıyla % 43 düzeyine indiği görülmüştür. Gümrük Birliği sonrası ihracat ve ithalat değerleri incelenip ülke gruplarına bakıldığında AB'nin ithalattaki payı % 58'den % 38'e düşmüşken, ihracattaki payının % 51'den % 56'ya yükselmesi göze çarpar. Görüldüğü gibi Gümrük Birliği sonrası ticaret saptırıcı etki ortaya çıkmamış, AB'nin ithalattaki payı düşerken ihracatta artış olmuştur.

Gümrük Birliği Anlaşması'nın kabul edildiği 1996 yılından önce % 48,7 olan ticaret hacmi Gümrük Birliği'nden sonra fazla bir değişiklik göstermeyerek ortalama % 41,3 düzeylerine gerilemiştir. 2001 yılına kadar ihracat ve ithalatta toplam ticaret hacmimizin büyük bir çoğunluğunu AB ülkeleri oluştururken 2001 yılından sonra meydana gelen dünyadaki küresel büyüme hacmi hem ihracatta hem de ithalatta AB ile yapılan ticaretin artışı azaltarak üçüncü ülkelerle ticaret ilişkilerinin hızlanmasını yol açmıştır. 2001 yılında dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan Rusya, Asya, Brezilya krizleri sonrası çok uluslu şirketlerin kriz bölgelerine yapmış oldukları yatırımlar ticaret hacminin hızlanmasına neden olmuştur. Türkiye'nin AB ülkeleriyle ticaret ilişkilerini yükselterek devam ettirmesi ve diğer ülkelerle ticaret hacminin arttırmasını ve AB gibi hem güçlü hem istikrarlı bir ekonomik entegrasyon ile yapılan ticaret ortaklığı Türkiye'nin dünya ekonomisinde meydana gelebilecek sorunlardan daha az etkilenmesini sağlamaktadır. Nitekim 2000'li yıllarda ortaya çıkan Asya ve Rusya krizleri sırasında Türkiye'nin ekonomik performansı ile birliğin ticaret hacmi açısından güvenli bir süreç izlemesi ve bu krizlerden etkilenmemesi bu hususu destekler niteliktedir.

AB ülkeleriyle yapılan ortak üretim anlaşmaları sonucu birçok sektörde hem rekabet edilebilecek piyasa şartlarının oluşturulduğu hem de yapılan anlaşmalarla teknoloji ve ar-ge transferlerinin sağlandığı görülmektedir. Bu sektörlerde en çarpıcı örnek otomotiv, beyaz eşya, bilişim sektörü verilebilmektedir. Bu sektörlerdeki yapılanmayı geliştirmek ve diğer sektörlerin de canlandırılması için yabancı sermayenin ülke ekonomisine hızla çekilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda enerji giderleri, vergi ve nitelikli iş gücü gibi yabancı yatırımcı için yüksek maliyet unsuru oluşturan üretim faktörlerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Yabancı yatırımın teşvik edilmesi için mesleki eğitime gerekli önemin verilerek nitelikli iş gücünün sağlanması ve verimsiz olan iş gücünün AB ülkeleriyle aynı seviyeye çıkarılması gerekmektedir.

1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Birliği ile Türkiye arasında yeni bir döneme girilmiş, 2005 yılında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik müzakereleri başlamıştır. Bu dönemden sonra Türkiye'nin gerekli olan ekonomik, siyasi ve sosyal reformları yerine getirerek hızlı bir uyumlaşma sürecine gitmesi, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi için gerekli müzakerelerin AB ile en kısa sürede hayata geçirilmesi Gümrük Birliği'nin ticaret saptırıcı etkilerini azaltacaktır.

KAYNAKÇA

AB Genişleme Politikasına İlişkin 2016 Bildirimi: 2016, s 101

Arslan T. (1997). GÜMRÜK BİRLİĞİ'nin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, s. 63

Atmaca R. (1995). GÜMRÜK BİRLİĞİ'nin Dış Ticaretimize Etkisi, Ankara, Gümrük Birliği Dergisi, 17(3): 100-102

Bakacak B.Ö. & Şentürk A. (2017). Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi, Gümrük ve Ticaret Uzman Görüş, 44-45:34-39

Bahadır S. (2017). "Gümrüklemede En Önemli Maliyet "Gümrükleme Yöntemi", Dünya gazetesi

Bahadır S. (2017). "Trafik Sapmasına Toplu Konut Fonu Engeli", Dünya gazetesi

Çetintaş H.S. (2003). Bilgisayarlı Gümrük İşlemleri, Ankara, Gümrük Dergisi, 12(43): 210-211

Çanakçı İ. H. (2005). Yatırım Ortamının İyileştirilmesi ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, ASOMEDYA (Ankara Sanayi Odası) Yayınları, s. 14

- Çiftçi H. (2003). Dış Ticaret ve Gümrük Politikalarının Ekonomideki Rolü, Ankara, Gümrük Dergisi, sayı:43, s.49
- Çulha H. (2008). Türkiye'nin AB Ortak Ticaret Politikasına Uyumu- 1. Bölüm, 7(16): 43-47
- Demir O. (1998). GÜMRÜK BİRLİĞİ'nin İki Yılı, , Dış Ticaret Dergisi, Ankara, 11(3): 54
- Doğanay, A., Şen, E., Liderlik Tarzlarının Çalışanların Bağlılık Seviyesi ve Performansına Etkisi: Başakşehir Belediyesinde Bir Uygulama. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 324-348.
- Erbay H. (2010). AB ile İlişkiler Kapsamında GÜMRÜK BİRLİĞİ'nin Türkiye'nin Ekonomisine ve Milli Güvenliğe Etkisi, Gümrük Uzmanları Derneği, 24:8-25
- Germir H. N. & Korkmaz M. & Yücel A. S. & Aytaç A. & Şahbudak E. & Şen E. & Yorulmaz M. (2016). "An Analysis of the Foreign Trade and the Factors Affecting Trade", International Peer-Reviewed Journal of Humanities and Academic Sciences (15), (128-147).
- Günuğur H. (1996). Türkiye-Gümrük Birliği İlişkileri Tarihçesi, T.C. Merkez Bankası AB El Kitabı, s.16
- Güven Y. (2008). Türkiye'de 1980 Sonrası Donemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi, Dış Ticaret Dergisi, s. 75, Eskişehir
- İKV (1971). Ankara Anlaşması ve Katma Protokol Metinleri Ve Ekleri, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, s.6
- İKV Bülteni: "Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri", İstanbul, İKV:125, s. 4
- Karluk R. (1997). Türkiye Ekonomisi, Beta Yayınları, İstanbul, s.212
- Kolçak M. (2013). "Dış Ticaret Vergilerinin Türkiye Ekonomisine Etkileri", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,(4)27: 188-209
- Manisalı E. (1996). Gümrük Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Bedeli, Nadir Kitap, s.255
- Manisalı E. (2000). İçyüzü ve perde arkasıyla Avrupa çıkmazı Türkiye- AB ilişkileri, İstanbul, Otopsi Yayınları, 3. Basım, s.130
- Morgit O. (1995). GÜMRÜK BİRLİĞİ ve Türkiye'nin Üçüncü Ülkelerle Ticari İlişkilerine Etkileri, Ankara, Gümrük Birliği Dergisi, 17-18: 105
- Seyidoğlu H. (1996). Uluslararası İktisat, Güzem Yayınları, İstanbul, 1996, s. 208
- Şen, E.(2017). Kurumsallaşma ve Kurumsal Yönetişim, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Şen, E., Ateşoğlu, H., Akdoğan, S. (2017), Okul Yöneticilerinin Liderlik Davranışları, Performans Uygulamaları ve Kurumsallaşmaya İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, İşletme Araştırmaları Dergisi, 9(3),572-593.
- Türkeş A. (2009). "AB-Türkiye İlişkilerinde Yarım Asır", Gümrükte Uzman Görüş, 8(21): 48-56
- Uyar, S. (2000). GÜMRÜK BİRLİĞİ'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Dış Ticaret Dergisi, 5(17): 8